

О. П. Бондарчуккандидат економічних наук, докторант кафедри публічного та приватного права
Університет митної справи та фінансів

СОЦІАЛЬНИЙ ДІАЛОГ ТА ЛЮДИНОЦЕНТРИЗМ: ПРАКСЕОЛОГІЯ ТА ПРАВОРОЗУМІННЯ КОНЦЕПТІВ

Метою статті встановлено обґрунтування визначення поняття та сутність ідеї «соціального діалогу» як правової категорії. Автором зазначено, що попри проголошення триваючої соціальної реформи в Україні питання досягнення соціальної рівноваги та побудови соціального діалогу є фрагментарним та характеризується відсутністю комплексних підходів. Автором підкреслюється наявність проблеми проявів бюрократизації надання адміністративних процедур у сфері соціального забезпечення. Автором встановлено, що реалізація задач соціальної держави пов'язується із досягненням соціального діалогу не лише між роботодавцем та працівником, але і передусім між державою і людиною. З'ясовано, що принципами здійснення соціального діалогу відповідно до чинного законодавства України є: принцип законності та верховенства права; принцип репрезентативності і правоможності сторін та їх представників; принцип незалежності та рівноправності сторін; принцип конструктивності та взаємодії; принцип добровільності та прийняття реальних зобов'язань; принцип взаємної поваги та пошуку компромісних рішень; принцип обов'язковості розгляду пропозицій сторін; принцип пріоритету узгоджувальних процедур; принцип відкритості та гласності; принцип обов'язковості дотримання досягнутих домовленостей; принцип відповідальності за виконання прийнятих зобов'язань. Автором зроблено висновок, що досягнення принципів побудови соціального діалогу, визначених у ст. 3 Закону України від 23 грудня 2010 року № 2862-VI, вимагає перегляду предмету адміністративно-правових відносин, і вимагає його розуміння як певної сукупності суспільних відносин між державою та особою, де базисом є запровадження ідеї розуміння людини як найвищої соціальної цінності, що і має бути вектором для визначення векторів розвитку спільноти. Підкреслено, що досягнення соціального діалогу перебуває у кореляційних зв'язках із реалізацією концепції «людиноцентризму», що виходить із визнання особи найвищою соціальною цінністю, людина має визнаватися центром всесвіту, державної діяльності та взаємодії суспільства.

Ключові слова: адміністративно-правові відносини, держава, людиноцентризм, принципи, соціальна держава, соціальний діалог, цінність.

Постанова проблеми. Ухвалення у 1996 році Конституції України встановило пріоритет розбудови соціальної держави, головними характеристиками якої є забезпечення права кожної людини на достатній рівень життя. Однак попри нормативне дотримання відповідності рівня життя більшість населення України перебуває за межею бідності. Попри проголошення триваючої соціальної реформи в Україні питання досягнення соціальної рівноваги та побудови соціального діалогу є фрагментарним та характеризується відсутністю комплексних підходів. Залишається проблема проявів бюрократизації надання адміністративних процедур у сфері соціального забезпечення. Дійсно, варто відзначити здобутки процесів цифровізації соціальної сфери в Україні, які, наприклад, здійс-

нені у сфері надання пенсійних електронних послуг (портал електронних послуг Пенсійного фонду України - <https://portal.pfu.gov.ua>), але і досі на низькому рівні нормативного регулювання перебувають відносини із соціального страхування та медичного обслуговування.

Крім того функціонування позабюджетних цільових фондів, якими є Пенсійний фонд України, Фонд соціального страхування України, Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб та інших фондів, здійснюється із значним дефіцитом надходжень, що погашається за рахунок трансфертів з Державного бюджету України. Питання фінансування природоохоронних заходів здійснюється фрагментарно, або взагалі не

вирішується, попри прагнення реформування системи справляння екологічного податку. Зазначене обумовлює актуальність пошуку відповідей на питання встановлення змісту та сутності категорії «соціальний діалог» з точки зору нормативно-правового регулювання.

Метою статті є визначення поняття та сутність ідеї «соціального діалогу» як правової категорії.

Стан наукової розробки проблеми. Питання реалізації соціальних прав в межах трудових відносин досліджувались у публікаціях Н.Б. Болотіної [1], І.В. Венедіктовою [2], Ю.О. Лєгези, Л.О. Золотухіною [3] та іншими вченими. З точки зору конституційно-правового регулювання питання регулювання соціального діалогу здійснено у публікаціях Н.В. Мішиної [4], О.М. Баймуратова [5] та інших. В межах науки цивільного права питання нормативного врегулювання соціального діалогу розглядалось у дослідженнях І.Е. Берестової, З.І. Ромовської, М.Й. Штефана та інших авторів. Але при цьому питання нормативного регулювання налагодження соціального діалогу з точки зору за допомогою адміністративно-правових методів впливу та інструментів публічного адміністрування здійснено фрагментарно, зокрема, на рівні окремих публікацій таких вчених, як А.В. Міськевич, А.В. Олійник, І.М. Ткаченко та ін..

Таким чином, зазначене обумовлює актуальність здійснення дослідження поняття та сутності «соціального діалогу» як нормативно-правової категорії.

Виклад основного матеріалу. В Україні з метою визначення засад побудови соціального діалогу діє спеціальний законодавчий акт. Таким законодавчим актом є Закон України «Про соціальний діалог в Україні» від 23 грудня 2010 року № 2862-VI [6]. Функціональною метою зазначеного акту є встановлення нормативних засад організації та порядку ведення соціального діалогу в Україні, що результативно має забезпечити подолання проблем національної соціально-економічної політики, сприяти забезпеченню належного рівня правової ефективності реалізації та захисту трудових, соціально-економічних правовідносин, що врешті-решт є гарантією дотримання вимог Конституції України про розбудову держави як соціальної правової та демократичної.

Відповідно до ст. 1 Закон України «Про соціальний діалог в Україні» від 23 грудня 2010 року № 2862-VI визначено, що соціальний діалог – це «процес визначення та зближення позицій, досягнення спільних домовленостей та при-

йняття узгоджених рішень сторонами соціального діалогу, які представляють інтереси працівників, роботодавців та органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування, з питань формування та реалізації державної соціальної та економічної політики, регулювання трудових, соціальних, економічних відносин» [6].

Принципами здійснення соціального діалогу відповідно до чинного законодавства України є: принцип законності та верховенства права; принцип репрезентативності і правоможності сторін та їх представників; принцип незалежності та рівноправності сторін; принцип конструктивності та взаємодії; принцип добровільності та прийняття реальних зобов'язань; принцип взаємної поваги та пошуку компромісних рішень; принцип обов'язковості розгляду пропозицій сторін; принцип пріоритету узгоджувальних процедур; принцип відкритості та гласності; принцип обов'язковості дотримання досягнутих домовленостей; принцип відповідальності за виконання прийнятих зобов'язань.

А.В. Маслово визначає, що ідея соціального діалогу має будуватися в кореляційних зв'язках із впровадженням концепції «людиноцентризму» [7, с. 117]. Концепція «людиноцентризму» розглядається як сформована нова ідеологічна стратегія суспільного розвитку, що орієнтована переважно не на оволодіння матеріальними цінностями та благами, а на духовно-культурні цінності, моральні та гуманістичні ідеали як перспективу розвитку людства. Хоча варто підкреслити, що ідея «людиноцентризму» з'явилась не наприкінці ХХ ст.; її зародження відбулося ще у філософських ученнях, зокрема, у ученнях «філософії серця» [7, с. 471-472]. В світлі розуміння категорії «соціальна держава» має покладатися концепція людиноцентризму як сукупність тенденцій гуманізації нормативного регулювання суспільних відносин [8].

Отже, концепція людиноцентризму тяжіє до гуманістичних ідей, однак при цьому виступає самостійним ідеалом розвитку суспільства. Як вірно зазначає С. Ю. Цигульов розуміння людиноцентризму має виходити із визнання особи найвищою соціальною цінністю, людина має визнаватися центром всесвіту, державної діяльності та взаємодії суспільства. Як зазначає С.Ю. Цигульов людиноцентризму є єдиний можливим і при цьому позитивним змістом розвитку суспільства [8]. Людиноцентризму може реалізуватися через соціальну емпатію [9, с. 102].

Таким чином, концепція людиноцентризму набуває все більшої популярності та визна-

ється як ідеологія розвитку суспільства та держави. І саме ідея людиноцентризму є базисом для успішного налагодження соціального діалогу в державі.

Однак, на жаль триваюча суспільна криза, обумовлена різними зовнішніми та внутрішніми факторами впливу, зокрема і пов'язаною із воєнним станом в Україні, визначає зростання соціальної зневіри у ефективність та прозорість функціонування адміністративно-правового механізму забезпечення прав і свобод людини [10, с. 31].

Ідея «людиноцентризму» підтримана була вченнями А. І. Єлістратова, Ю. Л. Панейка, що були оприлюднені наприкінці XIX ст. Ще тоді започатковується ідея визначення базовим принципом адміністративно-правових відносин ідею «людиноцентризму» [11, с. 65]. Але всебічно ідея «людиноцентризму» була розглянута та обґрунтована у наукових працях В.Б. Авер'янова. Вченим було визначено, що розвиток будь-якого суспільства, за умови його позитивності є неможливим без запровадження до сфери адміністративно-правових відносин концепції «людиноцентризму» [12, с. 87].

Висновок. Отже, досягнення принципів побудови соціального діалогу, визначених у ст. 3 Закону України від 23 грудня 2010 року № 2862-VI, вимагає перегляду предмету адміністративно-правових відносин, і вимагає його розуміння як певної сукупності суспільних відносин між державою та особою, де базисом є запровадження ідеї розуміння людини як найвищої соціальної цінності, що і має бути вектором для визначення векторів розвитку спільноти.

Список використаної літератури:

1. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту: становлення і розвиток в Україні. К.: Знання, 2005.
2. Венедіктова І.В. Цивільно-правовий захист прав особистості при здійсненні медичної діяльності. Матеріали наук.-практ. конф. Харків : ХМАПО, 2006. С. 5–7
3. Легеза Ю.О., Золотухіна Л.О. Досягнення балансу публічного та приватного інтересів у

сфері соціального забезпечення населення України: реалії та перспективи правового регулювання. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки.* 2020. №2. С. 85-91.

4. Mishyna N. V. Decentralization: European court of human rights' judgements implementation. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія».* Одеса, 2023. Т. 32. С. 94-99. <http://naukovipraci.nuoua.od.ua/arhiv/tom32/11.pdf>
5. Баймуратов М.О. До питання про вибір національної моделі місцевого самоврядування. *Публічне право.* 2015. №3. С. 57-65.
6. Про соціальний діалог в Україні: Закон України від 23 грудня 2010 року № 2862-VI. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2862-17#Text>
7. Маслова А.В. Концепція людиноцентризму в адміністративному праві: передумови виникнення, зміст та нормативна основа. *JURNALUL JURIDIC NAȚIONAL: TEORIE ȘI PRACTICĂ • НАЦИОНАЛЬНЫЙ ЮРИДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА • NATIONAL LAW JOURNAL: THEORY AND PRACTICE.* 2020. August. С. 115-124.
8. Цигульов С. Ю. Філософія людиноцентризму – парадигмальний шлях розвитку суспільства. URL: <http://nauka.zinet.info/17/tsygulyov.php>
9. Юровська В. В. Людиноцентристська концепція адміністративно-правової доктрини: філософський аспект нової ідеології адміністративного права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право».* 2016. № 41. Т. 3. С. 96-102
10. Пархоменко Н.М. Людиноцентризм як сутність діяльності держави. *Альманах права. Людиноцентризм у праві: теоретико-прикладні засади.* Випуск 8. К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2017. С. 31-35
11. Гладкая О. В. Передумови реалізації адміністративно-правової доктрини людиноцентризму. *LEX PORTUS.* № 1. 2017. С. 64–73
12. Авер'янов В.Б. Людиноцентристська ідеологія як основа реформування українського адміністративного права в умовах інтеграційного процесу. *Держава та регіони.* Серія «Право». 2010. Вип. 2. С. 87–92

Bondarchuk O. P. The concept and essence of the idea of “social dialogue” as a legal category

The purpose of the article is to substantiate the definition of the concept and essence of the idea of “social dialogue” as a legal category. The author notes that, despite the proclamation of ongoing social reform in Ukraine, the issue of achieving social balance and building social dialogue is fragmented and is characterized by the lack of integrated approaches. The author emphasizes the problem of manifestations of bureaucratization in the provision of administrative procedures in the field of social security. The author has established that the implementation of the tasks of the social state is linked to the achievement of social dialogue not only between employer and employee, but

primarily between the state and the individual. It has been established that the principles of social dialogue in accordance with the current legislation of Ukraine are: the principle of legality and the rule of law; the principle of representativeness and competence of the parties and their representatives; the principle of independence and equality of parties; the principle of constructiveness and interaction; the principle of voluntariness and the acceptance of real obligations; the principle of mutual respect and search for compromise solutions; the principle of mandatory consideration of proposals from the parties; the principle of priority of conciliation procedures; the principle of openness and transparency; the principle of obligatory compliance with the agreements reached; the principle of responsibility for the fulfillment of accepted obligations. The author concluded that achieving the principles of building social dialogue defined in Art. 3 of the Law of Ukraine dated December 23, 2010 No. 2862-VI requires a revision of the subject of administrative-legal relations and requires its understanding as a certain set of social relations between the state and the individual, where the basis is the introduction of the idea of understanding a person as the highest social value, which should be the vector to determine the vectors of development of society. It is emphasized that the achievement of social dialogue is in correlation with the implementation of the concept of "human-centrism", based on the recognition of the individual as the highest social value; a person should be recognized as the center of the universe, state activity and interaction of society.

Key words: *administrative-legal relations, state, human-centrism, principles, social state, social dialogue, value.*